

УДК 159.923:159.944.4:316.752

DOI 10.31654/2663-4902-2026-PP-3-249-258

Василенко О. Є.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
за спеціальністю 053 Психологія,
кафедра педагогіки та психології
Міжнародного гуманітарного університету
olexiypostgraduate@ukr.net
<https://orcid.org/0009-0006-7365-5720?lang=en>

**СПІВВІДНОШЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ
ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ**

Досліджено співвідношення показників посттравматичного зростання та ціннісних орієнтацій особистості. Виявлено переважно додатні статистично значущі зв'язки посттравматичного зростання із ціннісними орієнтаціями. Найтісніші взаємозв'язки встановлено із самостійністю, доброзичливістю, досягненням, гедонізмом та безпекою. Визначено відмінності у структурі, ранговому розподілі та вираженості ціннісних орієнтацій осіб із високим і низьким індексом посттравматичного зростання. Статистичну значущість міжгрупових відмінностей підтверджено t-критерієм Ст'юдента. Обґрунтовано значення результатів для подальшого вивчення ціннісної сфери особистості та розроблення психологічного супроводу осіб, які пережили травматичний досвід.

Ключові слова: посттравматичне зростання, ціннісні орієнтації, травматичний досвід, самостійність, доброзичливість, досягнення, гедонізм, безпека.

Постановка проблеми. Суспільні трансформації, спричинені повномасштабною війною в Україні, супроводжуються змінами у системі життєвих пріоритетів, переконань і смислів особистості, що зумовлює необхідність їх ґрунтовного наукового дослідження. Тривале перебування в ситуації небезпеки, невизначеності та необхідності пристосування до нових обставин спонукає до перегляду усталених уявлень про себе, інших людей, власне майбутнє та значущість різних сфер життя. За таких умов вагомим значення набуває дослідження ціннісних орієнтацій, які визначають життєву спрямованість особистості, її пріоритети, цілі та способи поведінки [1, с. 1090; 5, с. 1041]. Поряд із цим переживання травматичних подій актуалізує питання трансформації ціннісної сфери. Травматичний досвід може супроводжуватися переглядом уявлень про себе, інших людей, майбутнє, цінності та життєві пріоритети [12, с. 7-8]. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження посттравматичного зростання [6, с. 41; 10, с. 43].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема ціннісних орієнтацій особистості представлена в сучасних українських дослідженнях у контексті їх формування, структури та ролі у життєдіяльності. С.М. Белякова, Н.А. Бочаріна та А.І. Стеценко розглядають ціннісні орієнтації як важливу складову внутрішньої структури особистості, пов'язану з її життєвою спрямованістю та пріоритетами [2, с. 78]. С.М. Белякова та І.Р. Макаревич досліджують особливості формування ціннісних орієнтацій студентської молоді в умовах сучасних соціальних викликів [1, с. 1090]. О.М. Варипаєв та А.С. Міносян акцентують увагу на значенні ціннісних орієнтацій у становленні світогляду здобувачів вищої освіти [5, с. 1041]. А. Зінченко та Я. Русенкевич розглядають ціннісні орієнтації української молоді як структурний компонент психологічних стратегій життєдіяльності, пов'язаний із системою цінностей, смислів, переконань і ставлень особистості [20, с. 25]. Н. Шматко розмежовує поняття «цінності» та «ціннісні орієнтації», наголошуючи на специфіці їх психологічного змісту [14, с. 280]. Я. М. Бугерко зазначає, що ціннісно-смилова сфера пов'язана з

формуванням цілей і смислів життєдіяльності та регулюванням способів їх досягнення [4, с. 15]. Для емпіричного вивчення ціннісної сфери застосовується методика «Портрет цінностей» Ш. Шварца (PVQ), представлена в адаптації І. Семків [3, с. 72].

Посттравматичне зростання представлено у класичних і сучасних зарубіжних дослідженнях. R. G. Tedeschi та L. G. Calhoun визначають його як досвід позитивних психологічних змін, що виникають унаслідок боротьби зі складними життєвими обставинами [18, с. 1]. Автори виокремлюють зміни у ставленні до інших людей, відкриття нових можливостей, усвідомлення особистісної сили, духовні зміни та підвищення цінності життя [18, с. 6]. R.G. Tedeschi, A. Cann, K. Taku, E. Senol-Durak та L. G. Calhoun уточнили структуру феномену в переглянутій версії Posttraumatic Growth Inventory, інтегрувавши екзистенційні та духовні зміни [19, с. 11]. N. Majdandzic та D.R. du Plooy у систематичному огляді лонгітюдних досліджень аналізують посттравматичне зростання у взаємозв'язку з копінгом і психологічним дистресом [17, с. 1170]. A. Boals та N. McKillip звертають увагу на проблему співвідношення суб'єктивно сприйманого посттравматичного зростання та фактичних позитивних змін після травми [16, с. 436].

У вітчизняній психології проблематика посттравматичного зростання набула особливої актуальності в умовах тривалих воєнних подій. В.О. Климчук систематизує теоретичні уявлення про посттравматичне зростання та психологічні зміни, пов'язані з опрацюванням травматичного досвіду [7, с. 15-16]. Т.М. Титаренко розглядає особистісні трансформації після травматизації, зокрема перегляд цінностей, життєвих пріоритетів і перспектив [12, с. 7-8]. О.Д. Сафін та Ю.О. Тептюк узагальнюють зарубіжний досвід дослідження посттравматичного особистісного зростання [10, с. 43]. Л. Сіроха, Є. Прокопович та Я. Рябчик аналізують концепцію посттравматичного зростання в контексті реінтерпретації травматичного досвіду [11, с. 87]. Т.С. Кетлер-Митницька емпірично досліджує особливості посттравматичного зростання студентів соціономічних спеціальностей в умовах війни [6, с. 41]. О.П. Щотка та Я.Ф. Андрєєва розглядають напрями особистісного зростання здобувачів вищої освіти в умовах хронічної дії стресорів війни [15, с. 47]. Т.В. Чередниченко аналізує посттравматичне зростання особистості як психологічний феномен [13, с. 70]. О.М. Мохорева та Д.М. Бондзик пов'язують посттравматичне зростання з переосмисленням життєвих смислів, цінностей та уявлень особистості [9, с. 197]. Отже, окремі аспекти ціннісної сфери та посттравматичного зростання досліджені достатньо широко, проте співвідношення конкретних показників посттравматичного зростання із ціннісними орієнтаціями в умовах тривалого переживання воєнних стресорів потребує подальшого емпіричного вивчення.

Мета статті. Дослідити співвідношення показників посттравматичного зростання та ціннісних орієнтацій особистості й визначити особливості ціннісних пріоритетів осіб із різним рівнем посттравматичного зростання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Емпіричне дослідження проводилося на базі Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» та Міжнародного гуманітарного університету. У дослідженні взяли участь 205 осіб. Для реалізації поставленої мети використано комплекс стандартизованих психодіагностичних методик: а) «Опитувальник посттравматичного зростання PTGI» (Posttraumatic Growth Inventory, R.G. Tedeschi, L.G. Calhoun) [8, с. 78-80]; б) методику «Портрет цінностей» Ш. Шварца (PVQ) (адаптація І. Семків) [3, с. 72]. Статистичну обробку отриманих результатів здійснено за допомогою програмного пакета SPSS Statistics. Для аналізу даних застосовано методи описової статистики, кореляційний аналіз із використанням коефіцієнта кореляції Пірсона, порівняння середніх значень за допомогою t-критерію Стюдента, а також аналіз профілів.

З метою встановлення взаємозв'язків між показниками посттравматичного зростання та ціннісними орієнтаціями особистості було проведено кореляційний аналіз, який виявив низку статистично значущих кореляційних зв'язків. Результати аналізу наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Значимі коефіцієнти кореляцій між показниками посттравматичного зростання та ціннісними орієнтаціями

Показники ціннісних орієнтацій	Показники					
	Показники посттравматичного зростання					
	Ін ПЗ	СІ	НМ	СО	ДЗ	ПЦЖ
КФ	147*	150*	145*	142*	181**	
ТР	179*	223**			230**	
ДР	292**	238**	278**	235**	187**	213**
УН			175*			
СМ	287**	181**	294**	241**	299**	232**
ГД	229**		222**	253**	207**	253**
ДС	222**	137*	197**	188**	185**	209**
БЗ	216**	148*	211**	230**	183**	

Примітка. Тут і далі в таблицях: 1) нулі і коми не позначені; 2) * - $p \leq 0,05$; ** - $p \leq 0,01$; $n=205$; 3) Умовні скорочення показників посттравматичного зростання: Ін ПЗ – індекс посттравматичного зростання, СІ – ставлення до інших, НМ – нові можливості, СО – сила особистості, ДЗ – духовні зміни, ПЦЖ – підвищення цінності життя; показники ціннісних орієнтацій: КФ – конформність, ТР – традиції, ДР – доброзичливість, УН – універсалізм, СМ – самостійність, ГД – гедонізм, ДС – досягнення, БЗ – безпека.

Джерело: розроблено автором за результатами статистичного аналізу емпіричних даних у SPSS Statistics.

За результатами кореляційного аналізу між показниками посттравматичного зростання та ціннісними орієнтаціями виявлено низку статистично значущих взаємозв'язків, які свідчать про наявність зв'язку між особливостями ціннісної сфери особистості та показниками посттравматичного зростання. Так, самостійність (СМ) виявила найбільш виражені додатні зв'язки практично з усіма показниками посттравматичного зростання: із загальним індексом посттравматичного зростання (Ін ПЗ; $r=287$; $p \leq 0,01$), ставленням до інших (СІ; $r=181$; $p \leq 0,01$), новими можливостями (НМ; $r=294$; $p \leq 0,01$), силою особистості (СО; $r=241$; $p \leq 0,01$), духовними змінами (ДЗ; $r=299$; $p \leq 0,01$) та підвищенням цінності життя (ПЦЖ; $r=232$; $p \leq 0,01$). Отримані результати свідчать, що орієнтація особистості на незалежність у прийнятті рішень, автономність і свободу вибору тісно пов'язана з показниками посттравматичного зростання.

Доброзичливість (ДР) виявила статистично значущі додатні зв'язки з усіма складовими посттравматичного зростання: загальним індексом (Ін ПЗ; $r=292$; $p \leq 0,01$), ставленням до інших (СІ; $r=238$; $p \leq 0,01$), новими можливостями (НМ; $r=278$; $p \leq 0,01$), силою особистості (СО; $r=235$; $p \leq 0,01$), духовними змінами (ДЗ; $r=187$; $p \leq 0,01$) та підвищенням цінності життя (ПЦЖ; $r=213$; $p \leq 0,01$). Це дає підстави припустити, що орієнтація на підтримку, турботу про інших людей та міжособистісну взаємодію пов'язана з більшою вираженістю показників посттравматичного зростання.

Ціннісна орієнтація досягнення (ДС) також виявила численні додатні взаємозв'язки із показниками посттравматичного зростання: із загальним індексом (Ін ПЗ; $r=222$; $p \leq 0,01$), ставленням до інших (СІ; $r=137$; $p \leq 0,05$), новими можливостями (НМ; $r=197$; $p \leq 0,01$), силою особистості (СО; $r=188$; $p \leq 0,01$), духовними змінами (ДЗ; $r=185$; $p \leq 0,01$) та підвищенням цінності життя (ПЦЖ; $r=209$; $p \leq 0,01$). Це свідчить, що прагнення до особистісної ефективності, успіху та реалізації власного потенціалу пов'язане з більшою вираженістю показників посттравматичного зростання. Схожі результати отримано і щодо гедонізму (ГД), який додатно пов'язаний із загальним індексом посттравматичного зростання (Ін ПЗ; $r=229$; $p \leq 0,01$), новими можливостями (НМ; $r=222$; $p \leq 0,01$), силою особистості (СО; $r=253$; $p \leq 0,01$), духовними змінами (ДЗ; $r=207$; $p \leq 0,01$) та підвищенням цінності життя (ПЦЖ; $r=253$; $p \leq 0,01$). Отже, здатність

переживати позитивні емоції та отримувати задоволення від життя пов'язана з окремими показниками посттравматичного зростання.

Значущі додатні зв'язки також виявлено між цінністю безпеки (БЗ) та більшістю показників посттравматичного зростання: загальним індексом (Ін ПЗ; $r=216$; $p\leq 0,01$), ставленням до інших (СІ; $r=148$; $p\leq 0,05$), новими можливостями (НМ; $r=211$; $p\leq 0,01$), силою особистості (СО; $r=230$; $p\leq 0,01$) та духовними змінами (ДЗ; $r=183$; $p\leq 0,01$). Це може свідчити про те, що прагнення до стабільності, захищеності та передбачуваності є важливою цінністю особистості у процесі подолання наслідків травматичних подій. Ціннісна орієнтація конформність (КФ) характеризується статистично значущими додатними зв'язками із загальним індексом посттравматичного зростання (Ін ПЗ; $r=147$; $p\leq 0,05$), ставленням до інших (СІ; $r=150$; $p\leq 0,05$), новими можливостями (НМ; $r=145$; $p\leq 0,05$), силою особистості (СО; $r=142$; $p\leq 0,05$) та духовними змінами (ДЗ; $r=181$; $p\leq 0,01$). Показник традиції (ТР) додатно пов'язаний із загальним індексом посттравматичного зростання (Ін ПЗ; $r=179$; $p\leq 0,05$), ставленням до інших (СІ; $r=223$; $p\leq 0,01$) та духовними змінами (ДЗ; $r=230$; $p\leq 0,01$). Отримані результати свідчать, що орієнтація на культурні та сімейні традиції пов'язана з окремими показниками посттравматичного зростання, зокрема духовними змінами. Універсалізм (УН) виявив статистично значущий додатний зв'язок з показником нові можливості (НМ; $r=175$; $p\leq 0,05$), що свідчить, що широта поглядів, толерантність і прагнення до гармонії із навколишнім світом пов'язані з показником нових можливостей.

Для характеристики особливостей ціннісних орієнтацій осіб із різним рівнем посттравматичного зростання проведено якісний аналіз профілів відповідних показників у групах із високим (Ін ПЗ max) та низьким (Ін ПЗ min) індексом посттравматичного зростання. За результатами аналізу визначено відмінності у структурі, ранговому розподілі та вираженості ціннісних орієнтацій представників досліджуваних груп, на рис. 1.

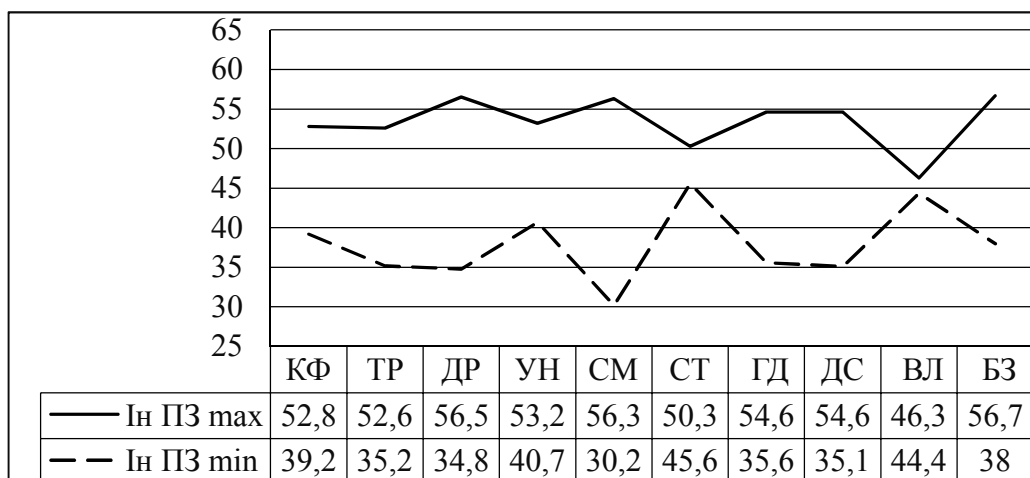


Рис. 1. Профілі показників ціннісних орієнтацій осіб із високим (Ін ПЗ max) та низьким (Ін ПЗ min) індексом посттравматичного зростання

Примітка. Тут і далі: Умовні скорочення: 1) Ін ПЗ max – група осіб із високим індексом посттравматичного зростання; Ін ПЗ min – група осіб із низьким індексом посттравматичного зростання; показники ціннісних орієнтацій: КФ – конформність, ТР – традиції, ДР – доброзичливість, УН – універсалізм, СМ – самостійність, СТ – стимуляція, ГД – гедонізм, ДС – досягнення, ВЛ – влада, БЗ – безпека.

Джерело: розроблено автором за результатами власного емпіричного дослідження.

Профіль осіб із високим індексом посттравматичного зростання характеризується переважанням більшості досліджуваних цінностей та поєднанням орієнтацій на стабільність, соціальну взаємодію, автономність і особисті досягнення. Провідне місце у структурі ціннісних орієнтацій посідає безпека (БЗ+), що відображає значущість стабільності, гармонії, особистої захищеності та безпеки близьких людей. У контексті

пережитого травматичного досвіду це може вказувати на особливу значущість відновлення та підтримання передбачуваності й захищеності життєвого простору.

Високу позицію у профілі займає доброзичливість (ДР+), що свідчить про значущість благополуччя близьких людей, турботи, відповідальності та підтримання довірливих міжособистісних взаємин. Отриманий результат дає підстави вважати, що соціальна спрямованість і значущі взаємини посідають важливе місце у структурі ціннісних пріоритетів осіб із високим індексом посттравматичного зростання. До провідних ціннісних орієнтацій належить також самостійність (СМ+), яка відображає орієнтацію на незалежність думок і дій, свободу вибору, ініціативність та особисту відповідальність. Високе положення цієї цінності у профілі може бути пов'язане з більшою значущістю автономності та самостійного визначення подальшого життєвого шляху після переживання травматичного досвіду. Достатньо високі рангові позиції гедонізму (ГД+) і досягнення (ДС+) вказують на значущість позитивних аспектів життя, особистого успіху, реалізації здібностей і досягнення поставлених цілей. Отже, поряд із потребою у стабільності та підтриманні значущих взаємин у ціннісному профілі представлена орієнтація на особисту реалізацію та позитивні переживання. Універсалізм (УН+) також займає достатньо високе місце у профілі та відображає значущість справедливості, рівності, толерантності й розуміння інших людей. Конформність (КФ+) і традиції (ТР+), своєю чергою, характеризують орієнтацію на соціальні норми, усталені культурні та сімейні цінності. У сукупності ці показники засвідчують представленість у профілі як індивідуальних, так і соціально спрямованих ціннісних орієнтацій. Стимуляція (СТ+) займає нижчу рангову позицію порівняно з провідними цінностями, однак її представленість у профілі вказує на збереження значущості новизни, різноманітності вражень і змін. Влада (ВЛ) посідає останнє рангове місце, що свідчить про відносно меншу значущість соціального статусу, домінування та контролю над іншими порівняно з іншими досліджуваними цінностями. Таким чином, профіль ціннісних орієнтацій осіб із високим індексом посттравматичного зростання характеризується поєднанням орієнтацій на безпеку, благополуччя близьких людей, автономність, особисті досягнення та позитивні аспекти життя. Така конфігурація відображає одночасну значущість індивідуальної самостійності, соціальної спрямованості та стабільності, тоді як прагнення до влади займає відносно нижче місце в ієрархії досліджуваних цінностей.

Профіль осіб із низьким індексом посттравматичного зростання характеризується розташуванням усіх досліджуваних показників нижче середньої лінії ряду. Найнижчі позиції займають самостійність, доброзичливість, досягнення, традиції та гедонізм. Останнє місце самостійності (СМ-) у профілі відображає меншу значущість незалежності думок і дій, свободи вибору, ініціативності та особистої відповідальності. У контексті низького індексу посттравматичного зростання це може бути пов'язано з меншою орієнтацією на автономність і самостійне визначення подальшого життєвого шляху. Одне з нижчих місць у структурі ціннісних орієнтацій посідає доброзичливість (ДР-), що вказує на відносно меншу значущість благополуччя близьких людей, турботи та підтримання довірливих взаємин порівняно з іншими досліджуваними цінностями. Низькі рангові позиції досягнення (ДС-) та гедонізму (ГД-) свідчать про меншу значущість особистого успіху, реалізації поставлених цілей, позитивних емоцій, задоволення та комфорту в ієрархії досліджуваних цінностей. Отримані дані можуть вказувати на нижчу пріоритетність орієнтацій на особисту реалізацію та позитивні аспекти повсякденного життя у представників цієї групи. Традиції (ТР-) і конформність (КФ-) також займають нижчі місця у профілі, що характеризує меншу значущість усталених сімейних і культурних норм, соціальних правил та нормативних вимог у структурі ціннісних пріоритетів. Універсалізм (УН-) також розташований нижче середньої лінії ряду, хоча займає відносно вище місце порівняно з низкою інших цінностей. Це вказує на збереження певної значущості орієнтацій на справедливість, рівність, толерантність і розуміння інших людей. Відносно вищі позиції в межах профілю Ін ПЗ min займають стимуляція (СТ-) та влада (ВЛ-). Положення стимуляції у профілі свідчить про збереження певної значущості новизни, різноманітності

вражень і змін. Влада також не досягає середньої лінії ряду, проте порівняно з іншими цінностями має в цій групі відносно вище рангове положення. Безпека (БЗ-) у групі Ін ПЗ тіп також розташована нижче середньої лінії, що свідчить про нижчу значущість стабільності, порядку та захищеності порівняно з профілем осіб із високим індексом посттравматичного зростання. Отже, профіль ціннісних орієнтацій осіб із низьким індексом посттравматичного зростання характеризується розташуванням усіх досліджуваних показників нижче середньої лінії ряду. Найнижчі рангові позиції займають самостійність, доброзичливість, досягнення, традиції та гедонізм, тоді як стимуляція та влада посідають відносно вищі місця в межах профілю цієї групи.

Порівняння профілів осіб із високим і низьким індексом посттравматичного зростання виявило відмінності як у загальному рівні представленості, так і у співвідношенні досліджуваних ціннісних орієнтацій. Профіль групи Ін ПЗ тах розташований переважно вище середньої лінії ряду, тоді як усі показники групи Ін ПЗ тіп перебувають нижче неї. Найбільш виражені відмінності між профілями простежуються за самостійністю, доброзичливістю, досягненням, гедонізмом та безпекою. Отримані результати вказують, що високий індекс посттравматичного зростання поєднується з більшою вираженістю ціннісних орієнтацій, пов'язаних з автономністю, благополуччям близьких людей, особистими досягненнями, позитивними аспектами життя та безпекою.

Для визначення статистичної значущості виявлених відмінностей застосовано *t*-критерій Стьюдента. Результати аналізу підтвердили наявність статистично значущих розбіжностей між особами з високим (Ін ПЗ тах) та низьким (Ін ПЗ тіп) індексом посттравматичного зростання за більшістю досліджуваних показників ціннісних орієнтацій (Табл. 2).

Таблиця 2

Значення *t*-критерію Стьюдента між однойменними показниками ціннісних орієнтацій у підвибірках, що порівнюються

Група 1 / Група 2	Показниками ціннісних орієнтацій, що порівнюються						
	КФ	ТР	ДР	СМ	ГД	ДС	БЗ
<i>t</i> -критерій	2,212*	2,503*	3,550**	4,284***	2,979**	2,689*	3,006**

Примітка. 1) група 1 – високі значення загального індексу посттравматичного зростання (Ін ПЗ тах), група 2 – низькі значення індексу посттравматичного зростання (Ін ПЗ тіп); 2) рівні статистичної значущості: * – $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$; *** – $p \leq 0,001$; 3) додатне значення *t*-критерію Стьюдента означає, що однойменний показник є вищим у першій групі.

Джерело: розроблено автором за результатами статистичного аналізу емпіричних даних у SPSS Statistics.

Таким чином, результати статистичного аналізу загалом підтверджують встановлені під час порівняння профілів особливості. Особи з високим індексом посттравматичного зростання характеризуються більшою вираженістю цінностей, пов'язаних із самостійністю, доброзичливістю, безпекою, гедонізмом, досягненням, традиціями та конформністю. Найбільш виражені відмінності встановлено за самостійністю, доброзичливістю та безпекою, що вказує на особливу значущість автономності, спрямованості на благополуччя близьких людей і прагнення до стабільності у структурі ціннісних орієнтацій осіб із високим рівнем посттравматичного зростання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами проведеного дослідження встановлено переважно додатні статистично значущі кореляційні зв'язки між показниками посттравматичного зростання та ціннісними орієнтаціями особистості. Найбільш тісні взаємозв'язки посттравматичного зростання виявлено із самостійністю, доброзичливістю, досягненням, гедонізмом та безпекою. Отримані результати вказують на значущість внутрішньої автономії, позитивної спрямованості на інших людей, прагнення до особистісних досягнень, орієнтації на задоволення від

життя та потреби у безпеці в системі ціннісних орієнтацій осіб із проявами посттравматичного зростання. Результати якісного аналізу доповнюють встановлені кореляційні закономірності та засвідчують відмінності у структурі й ранговому розподілі ціннісних орієнтацій осіб із високим і низьким індексом посттравматичного зростання. Профіль осіб із високим індексом посттравматичного зростання характеризується поєднанням орієнтацій на безпеку, благополуччя близьких людей, автономність, особисті досягнення та позитивні аспекти життя; провідні позиції у ньому займають безпека, доброзичливість і самостійність, тоді як влада посідає останнє рангове місце. У профілі осіб із низьким індексом посттравматичного зростання всі досліджувані показники розташовані нижче середньої лінії ряду; найнижчі рангові позиції займають самостійність, доброзичливість, досягнення, традиції та гедонізм, тоді як стимуляція та влада мають відносно вищі позиції в межах профілю цієї групи. Порівняння профілів показало, що найбільш виразні відмінності між групами простежуються за самостійністю, доброзичливістю, досягненням, гедонізмом та безпекою. Статистична перевірка підтвердила значущість міжгрупових відмінностей за самостійністю, доброзичливістю, безпекою, гедонізмом, досягненням, традиціями та конформністю, причому найбільш виражені відмінності встановлено за самостійністю, доброзичливістю та безпекою. Таким чином, високий індекс посттравматичного зростання поєднується зі специфічною конфігурацією ціннісних орієнтацій, у якій особливого значення набувають автономність, спрямованість на благополуччя близьких людей, особиста реалізація, позитивні аспекти життя та прагнення до стабільності й захищеності. Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому вивченні динаміки ціннісних орієнтацій осіб із різним рівнем посттравматичного зростання, зокрема із застосуванням лонгітюдного дослідження, що дасть змогу простежити зміни ціннісної сфери у процесі осмислення травматичного досвіду. Отримані результати можуть бути використані під час розроблення програм психологічного супроводу осіб, які пережили травматичні події, з урахуванням особливостей їхньої ціннісної сфери.

Список використаних джерел

1. Белякова С. М., Макаревич І. Р. Психологічні особливості формування ціннісних орієнтацій у студентської молоді в умовах сучасних викликів. *Наукові перспективи*. 2024. № 10(52). С. 1088–1099. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-10\(52\)-1088-1099](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-10(52)-1088-1099)
2. Белякова С. М., Бочаріна Н. А., Стеценко А. І. Емпіричне дослідження особливостей ціннісних орієнтацій дорослих. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2022. № 1. С. 77–82. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.1.15>
3. Бойко-Бузько Ю., Пампура І., П'янківська Л. Психодіагностика особистості (збірник методик): практ. посіб. Київ: Видавничий дім Медкнига, 2025. 214 с. URL: <https://elar.nauvis.edu.ua/handle/123456789/39853> (дата звернення: 02.09.2026).
4. Бугерко Я. М. Вплив ціннісних орієнтацій на професійний розвиток фахівців соціогуманітарного профілю. *Журнал сучасної психології*. 2024. № 1. С. 15–22. DOI: <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2024-1-2>
5. Варипаєв О. М., Міносян А. С. Ціннісні орієнтації як фактор становлення світогляду здобувача вищої освіти. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 5(45). С. 1039–1052. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5\(45\)-1039-1052](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5(45)-1039-1052)
6. Кетлер-Митницька Т. С. Особливості посттравматичного зростання студентів соціономічних спеціальностей в умовах війни. *Журнал сучасної психології*. 2022. № 4. С. 41–47. DOI: <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-4-5>
7. Климчук В. О. Психологія посттравматичного зростання: монографія. 2-ге вид., переробл. і допов. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 158 с. URL: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2022/02/klimchuk-mon21.pdf> (дата звернення: 02.09.2026).
8. Кузікова С., Зликов В., Лукомська С., Щербак Т., Котух О. Психологічний супровід особистості в умовах війни: навч. посіб. Київ; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2024. 260 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/items/623b4c94-1fcf-43e1-9883-bd6f33e7830e> (дата звернення: 02.09.2026).
9. Мохорева О. М., Бондзик Д. М. Феномен посттравматичного зростання в сучасному психологічному дискурсі. *Ментальне здоров'я*. 2026. № 2. С. 197–201. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-2005/2026-2.33>
10. Сафін О. Д., Тептюк Ю. О. Зарубіжний досвід дослідження проблеми посттравматичного особистісного зростання. *Психологічний журнал*. 2024. № 13. С. 43–50. DOI: <https://doi.org/10.31499/2617-2100.13.2024.315004>

11. Сіроха Л., Прокопович Є., Рябчик Я. Реінтерпретація травматичного досвіду: концепція посттравматичного зростання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*. 2024. № 2(20). С. 87–91. DOI: [https://doi.org/10.17721/BPSY.2024.2\(20\).14](https://doi.org/10.17721/BPSY.2024.2(20).14)
12. Титаренко Т. М. Посттравматичне життєтворення: способи досягнення психологічного благополуччя: монографія. 2-ге вид. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2022. 160 с. URL: <https://ispp.org.ua/2023/03/01/titarenko-t-m-monografiya-2-ge-vidannya-posttravmatichne-zhittvetvorenniya-sposobi-dosyagnennya-psixologichnogo-blagopoluchchya-fragment/> (дата звернення: 02.09.2026).
13. Чередниченко Т. В. Посттравматичне зростання особистості як психологічний феномен. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2025. № 1(9). С. 70–78. DOI: <https://doi.org/10.52363/dcpp-2025.1.6>
14. Шматко Н. Розмежування концепцій цінностей та ціннісних орієнтацій у психологічній науці. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2024. № 3(75). С. 280–285. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-75-280-285>
15. Щотка О. П., Андреева Я. Ф. Напрями особистісного зростання здобувачів вищої освіти в умовах хронічної дії стресорів війни. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2023. № 4(30). С. 47–55. DOI: <https://doi.org/10.31108/2.2023.4.30.5>
16. Boals A., McKillip N. Perceived posttraumatic growth: Positive change occurring because of or despite the trauma? *Anxiety, Stress, & Coping*. 2025. Vol. 38, No. 4. P. 436–448. DOI: <https://doi.org/10.1080/10615806.2024.2396423>
17. Majdandzic N., du Plooy D. R. Posttraumatic growth, coping, and distress: A systematic review of longitudinal studies. *Journal of Loss and Trauma*. 2025. Vol. 30, No. 8. P. 1170–1188. DOI: <https://doi.org/10.1080/15325024.2025.2487483>
18. Tedeschi R. G., Calhoun L. G. Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*. 2004. Vol. 15, No. 1. P. 1–18. DOI: https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1501_01
19. Tedeschi R. G., Cann A., Taku K., Senol-Durak E., Calhoun L. G. The Posttraumatic Growth Inventory: A revision integrating existential and spiritual change. *Journal of Traumatic Stress*. 2017. Vol. 30, No. 1. P. 11–18. DOI: <https://doi.org/10.1002/its.22155>
20. Zinchenko A., Rusenkevych Ya. Value orientations of Ukrainian youth in the structure of psychological strategies of life: A gender analysis. *Scientific Journal of Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine. Series 12. Psychological Sciences*. 2024. Issue 23(68). P. 25–35. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2024.23\(68\).03](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2024.23(68).03)

References

1. Beliakova, S. M., & Makarevych, I. R. (2024). Psykholohichni osoblyvosti formuvannia tsinnisnykh orientatsii u studentskoi molodi v umovakh suchasnykh vyklykiv [Psychological features of value orientations formation among student youth in the conditions of modern challenges]. *Naukovi perspektyvy – Scientific Perspectives*, 10(52), 1088–1099. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-10\(52\)-1088-1099](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-10(52)-1088-1099) [in Ukrainian].
2. Bieliakova, S. M., Bocharina, N. A., & Stetsenko, A. I. (2022). Empirychne doslidzhennia osoblyvosti tsinnisnykh orientatsii doroslykh [Empirical study of the peculiarities of value orientations of adults]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Psykholohiia – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Psychology*, 1, 77–82. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.1.15> [in Ukrainian].
3. Boiko-Buzyl, Yu., Pampura, I., & Piankivska, L. (2025). Psykhodiahnostyka osobystosti (zbirnyk metodyk) [Psychodiagnostics of personality (collection of methods)]. Kyiv: Vydavnychiy dim Medknyha [in Ukrainian].
4. Buherko, Ya. M. (2024). Vplyv tsinnisnykh orientatsii na profesiyni rozvytok fakhivtsiv sotsiohumanitarnoho profilu [The influence of value orientations on the professional development of socio-humanitarian specialists]. *Zhurnal suchasnoi psykholohii – Journal of Modern Psychology*, 1, 15–22. <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2024-1-2> [in Ukrainian].
5. Varypaiev, O. M., & Minosian, A. S. (2025). Tsinnisni orientatsii yak faktor stanovlennia svitohliadu zdobuvacha vyshchoi osvity [Value orientations as a factor in the formation of the worldview of a higher education student]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii – Scientific Innovations and Advanced Technologies*, 5(45), 1039–1052. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5\(45\)-1039-1052](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-5(45)-1039-1052) [in Ukrainian].
6. Ketler-Mytnytska, T. S. (2022). Osoblyvosti posttravmatychnoho zrostannia studentiv sotsionomichnykh spetsialnostei v umovakh viiny [Features of posttraumatic growth of students of socionomic specialties in wartime]. *Zhurnal suchasnoi psykholohii – Journal of Modern Psychology*, 4, 41–47. <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-4-5> [in Ukrainian].
7. Klymchuk, V. O. (2021). Psykholohiia posttravmatychnoho zrostannia [Psychology of posttraumatic growth] (2nd ed.). Kropyvnytskyi: Imeks-LTD [in Ukrainian].

8. Kuzikova, S., Zlyvkov, V., Lukomska, S., Shcherbak, T., & Kotukh, O. (2024). Psykholohichniy suprovid osobystosti v umovakh viiny [Psychological support of the individual in wartime]. Kyiv; Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M. M. [in Ukrainian].
9. Mokhorieva, O. M., & Bondzyk, D. M. (2026). Fenomen posttravmatychnoho zrostantia v suchasnomu psykholohichnomu dyskursi [The phenomenon of posttraumatic growth in modern psychological discourse]. *Mentalne zdorovia – Mental Health*, 2, 197–201. <https://doi.org/10.32782/3041-2005/2026-2.33> [in Ukrainian].
10. Safin, O. D., & Teptiuk, Yu. O. (2024). Zarubizhnyi dosvid doslidzhennia problemy posttravmatychnoho osobystisnoho zrostantia [Foreign experience in studying the problem of posttraumatic personal growth]. *Psykholohichniy zhurnal – Psychological Journal*, 13, 43–50. <https://doi.org/10.31499/2617-2100.13.2024.315004> [in Ukrainian].
11. Sirokha, L., Prokopovych, Ye., & Riabchych, Ya. (2024). Reinterpretatsiia travmatychnoho dosvidu: kontseptsii posttravmatychnoho zrostantia [Reinterpretation of traumatic experience: The concept of posttraumatic growth]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Psykholohiia – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Psychology*, 2(20), 87–91. [https://doi.org/10.17721/BPSY.2024.2\(20\).14](https://doi.org/10.17721/BPSY.2024.2(20).14) [in Ukrainian].
12. Tytarenko, T. M. (2022). Posttravmatyчне zhyttietvorennia: sposoby dosiahnennia psykholohichnoho blahopoluchchia [Posttraumatic life-designing: Ways to achieve psychological well-being] (2nd ed.). Kropyvnytskyi: Imeks-LTD [in Ukrainian].
13. Cherednychenko, T. V. (2025). Posttravmatyčne zrostantia osobystosti yak psykholohichniy fenomen [Posttraumatic growth of personality as a psychological phenomenon]. *Problemy ekstremalnoi ta kryzovoi psykholohii – Disaster and Crisis Psychology Problems*, 1(9), 70–78. <https://doi.org/10.52363/dcpp-2025.1.6> [in Ukrainian].
14. Shmatko, N. (2024). Rozmezhuвання kontseptsii tsinnosti ta tsinnisnykh orientatsii u psykholohichnii nautsi [Differentiation of the concepts of values and value orientations in psychological science]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK» – Scientific Notes of «KROK» University*, 3(75), 280–285. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-75-280-285> [in Ukrainian].
15. Shchotka, O. P., & Andreieva, Ya. F. (2023). Napriamy osobystisnoho zrostantia zdobuvachiv vyshchoi osvity v umovakh khronichnoi dii stresoriv viiny [Directions of personal growth of higher education students under chronic war stressors]. *Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia – Organizational Psychology. Economic Psychology*, 4(30), 47–55. <https://doi.org/10.31108/2.2023.4.30.5> [in Ukrainian].
16. Boals, A., & McKillip, N. (2025). Perceived posttraumatic growth: Positive change occurring because of or despite the trauma? *Anxiety, Stress, & Coping*, 38(4), 436–448. <https://doi.org/10.1080/10615806.2024.2396423> [in English].
17. Majdandzic, N., & du Plooy, D. R. (2025). Posttraumatic growth, coping, and distress: A systematic review of longitudinal studies. *Journal of Loss and Trauma*, 30(8), 1170–1188. <https://doi.org/10.1080/15325024.2025.2487483> [in English].
18. Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*, 15(1), 1–18. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1501_01 [in English].
19. Tedeschi, R. G., Cann, A., Taku, K., Senol-Durak, E., & Calhoun, L. G. (2017). The Posttraumatic Growth Inventory: A revision integrating existential and spiritual change. *Journal of Traumatic Stress*, 30(1), 11–18. <https://doi.org/10.1002/its.22155> [in English].
20. Zinchenko, A., & Rusenkevych, Ya. (2024). Value orientations of Ukrainian youth in the structure of psychological strategies of life: A gender analysis. *Scientific Journal of Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine. Series 12. Psychological Sciences*, 23(68), 25–35. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2024.23\(68\).03](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series12.2024.23(68).03) [in English].

Vasylenko O.

postgraduate student of the Department of Pedagogy and Psychology,
International Humanitarian University
olexiypostgraduate@ukr.net
<https://orcid.org/0009-0006-7365-5720?lang=en>

THE RELATIONSHIP BETWEEN POSTTRAUMATIC GROWTH INDICATORS AND VALUE ORIENTATIONS

Relevance of the study. The full-scale war in Ukraine has intensified the need to examine how traumatic experience is associated with changes in the value sphere of personality and with

posttraumatic growth, particularly among young people living in conditions of prolonged danger and uncertainty.

Objective. The study aimed to investigate the relationships between value orientations and indicators of posttraumatic growth and to determine the specific features of value priorities in individuals with different levels of posttraumatic growth.

Methodology. The empirical study involved 205 participants and was conducted at the State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky" and the International Humanitarian University. Posttraumatic growth was assessed using the Posttraumatic Growth Inventory (PTGI), while value orientations were measured using S. Schwartz's Portrait Values Questionnaire (PVQ) in the Ukrainian adaptation by I. Semkiv. Statistical processing was performed in SPSS Statistics. Descriptive statistics were used to characterize the distributions of the studied variables; Pearson's correlation coefficient was applied to identify associations between value orientations and posttraumatic growth indicators; Student's t-test and profile analysis were used to compare participants with different levels of posttraumatic growth.

Results/findings and conclusions. The analysis revealed predominantly positive and statistically significant relationships between posttraumatic growth and value orientations. The strongest and most consistent associations were found for self-direction, benevolence, achievement, hedonism, and security. Self-direction was positively related to the overall posttraumatic growth index and to its components, indicating the importance of autonomy, independent decision-making, and freedom of choice. Benevolence was associated with all dimensions of posttraumatic growth, highlighting the relevance of support, care for others, and interpersonal involvement. Achievement showed positive relationships with the overall index and all PTGI dimensions, while hedonism was related to the overall index, new possibilities, personal strength, spiritual change, and appreciation of life. Security was positively associated with most posttraumatic growth indicators, reflecting the importance of stability, protection, and predictability after traumatic experiences. Conformity and tradition demonstrated weaker but statistically significant associations with several components, whereas universalism was significantly related only to new possibilities. The findings indicate that posttraumatic growth is accompanied by a specific configuration of value priorities rather than by uniform changes across the entire value system.

Significance. The obtained results deepen the understanding of the relationship between posttraumatic growth and the value sphere of personality and may be used in psychological assessment, counselling, and the development of support programmes for individuals who have experienced traumatic events. The identified value patterns can help psychologists focus interventions on autonomy, supportive interpersonal relations, personal efficacy, restoration of a sense of security, and the search for meaningful life perspectives.

Keywords: posttraumatic growth, value orientations, traumatic experience, self-direction, benevolence, achievement, security, psychological support.

Отримано редколегією / Received: 28.08.2026

Прорецензовано / Revised: 05.09.2026

Опубліковано / Published: 30.09.2026